

Dziubanovska, N. V. et al. "Pidkhid do analizu intensyvnosti dynamiky mizhnarodnoi torhivli na prykladі krain Yevropeiskoho Soiuzu" [An Approach to the Analysis of the Intensity of the International Trade Dynamics on the Example of the European Union Countries]. *Statystyka Ukrainy*, no. 2 (2022): 73-84. DOI: [https://doi.org/10.31767/su.2\(97\)2022.02.08](https://doi.org/10.31767/su.2(97)2022.02.08)

Faryna, O., and Simola, Kh. "Vplyv struktury torhivli na chutlyvist ekonomiky do zovnishnikh shokiv: zasto-suvannia hlobalnoi vektornoї avtorehresiinoї modeli dlia Ukrainy" [The Influence of the Trade Structure on the Sensitivity of the Economy to External Shocks: The Application of the Global Vector Autoregression Model for Ukraine]. *Visnyk Natsionalnoho banku Ukrainy*, no. 247 (2019): 4-19. https://journal.bank.gov.ua/uploads/articles/247_1_ukr.pdf

Malyarets, L. et al. "Assessment the development of the commodity structure a country's exports and im-

ports (case study of Ukraine)". *Montenegrin Journal of Economics*, vol. 17, no. 4 (2021): 7-16. DOI: <https://doi.org/10.14254/1800-5845/2021.17-4.1>

Parkhomenko, N. et al. "Development of Export Potential of Ukraine's Agricultural Sector". *Scientific Papers Series Management, Economic Engineering in Agriculture and Rural Development*, vol. 22, iss. 1 (2022): 485-492. https://managementjournal.usamv.ro/pdf/vol.22_1/Art57.pdf

"The Europe Industrial Margarine market is accounted to US\$ 671.6 Mn in 2018 and is expected to grow at a CAGR of 3.7% during the forecast period 2019 - 2027, to account to US\$ 925.8 Mn by 2027". *Business market Insights*. <https://www.businessmarketinsights.com/reports/europe-industrial-margarine-market>

"World and national data, maps & rankings". *Knoema*. <https://knoema.com/atlas/topics/Economy>

УДК 339.944
 JEL: F14; F47
 DOI: <https://doi.org/10.32983/2222-4459-2024-5-32-42>

ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНА ДІЯЛЬНІСТЬ ПІДПРИЄМСТВ: СУЧАСНІ ВИКЛИКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ

©2024 **КАШПЕРСЬКА А. І., ЯЦЮК О. В.**

УДК 339.944
 JEL: F14; F47

Кашперська А. І., Яцюк О. В. Зовнішньоекономічна діяльність підприємств: сучасні виклики та перспективи розвитку

Метою статті є дослідження сучасного стану зовнішньоекономічної діяльності України, визначення перспектив розвитку з урахуванням політико-економічної ситуації в країні. У статті охарактеризовано сучасний стан зовнішньої торгівлі. За даними Державної служби статистики України проаналізовано загальні показники зовнішньої торгівлі товарами у 2018–2024 рр.: загальну вартість імпортованих та експортованих товарів, обсяг експортно-імпортних операцій, товарну структуру зовнішньої торгівлі, географічну структуру зовнішньої торгівлі товарами. Виділено основні проблеми, притаманні економіці України, серед яких: продовження загального уповільнення темпів зростання світової економіки та встановлення обмежувальних заходів щодо українського експорту сільськогосподарських товарів, що застосовуються країнами Європейського Союзу. Визначено основні риси та перспективи розвитку ринку міжнародної торгівлі, а саме: удосконалення нормативно-правового поля, оновлення Угоди про асоціацію з ЄС; забезпечення прогнозованих і стабільних умов міжнародної торгівлі; забезпечення можливості перевезення товарів залізницею; забезпечення компетентності суб'єктів господарювання, що займаються зовнішньоекономічною діяльністю; збільшення закупівель ліцензій на новітні технології; підвищення конкурентоспроможності вітчизняних підприємств-виробників; підвищення якості українських товарів та послуг; спрощення проходження митного контролю. Виділено найбільш перспективні напрями зовнішньої торгівлі для України, такі як: аграрний сектор; IT-сектор; легка промисловість та мода; транспорт і логістика. Наголошено, що спостерігається загальна тенденція превалювання імпорту над експортом протягом усього досліджуваного періоду, що обґрунтовує доцільність налагодження стосунків з наявними країнами-партнерами та розширення і зміцнення зовнішньої співпраці в галузі торгівлі.

Ключові слова: зовнішньоекономічна діяльність, міжнародна торгівля, експортно-імпортні операції, статистичні дані, дослідження торговельного ринку, імпорт, експорт.

Рис.: 3. **Табл.:** 3. **Бібл.:** 10.

Кашперська Анастасія Іванівна – кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри обліку, аудиту та оподаткування, Державний біотехнологічний університет (вул. Алчевських, 44, Харків, 61002, Україна)

E-mail: a.kashperska@btu.kharkov.ua

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-7382-1246>

Researcher ID: <https://www.webofscience.com/wos/author/record/C-1894-2019>

Scopus Author ID: <https://www.scopus.com/authid/detail.uri?authorId=58030958300>

Яцюк Олег Вікторович – здобувач, Державний біотехнологічний університет (вул. Алчевських, 44, Харків, 61002, Україна)

E-mail: oleg.iatsiuk@gmail.com

Kashperska A. I., Yatsiuk O. V. Foreign Economic Activity of Enterprises: Modern Challenges and Prospects of Development

The aim of the article is to study the current state of foreign economic activity of Ukraine, to determine the prospects for development, taking into account the political and economic situation in the country. The article characterizes the current state of foreign trade. According to the State Statistics Service of Ukraine, the general indicators of foreign trade in goods in 2018–2024 are analyzed as follows: the total value of imported and exported goods, the volume of export-import operations, the commodity structure of foreign trade, and the geographical structure of foreign trade in goods. The main problems inherent in the economy of Ukraine are allocated, including: the continuation of the general slowdown in the growth rate of the world economy and the establishment of restrictive measures on Ukrainian exports of agricultural products used by the countries of the European Union. The main features and prospects for the development of the international trade market are defined, namely: improvement of the regulatory framework, updating the Association Agreement with the EU; ensuring predictable and stable terms of international trade; ensuring the possibility of transporting goods by railway; ensuring the competence of the economic entities engaged in foreign economic activity; increasing the procurement of licenses for the latest technologies; increasing the competitiveness of domestic manufacturing enterprises; improving the quality of Ukrainian goods and services; simplification of customs control. The most promising directions of foreign trade for Ukraine have been allocated, such as: the agricultural sector; IT sector; light industry and fashion; transport and logistics. It is emphasized that there is a general trend of prevalence of imports over exports throughout the study period, which justifies the expediency of establishing relations with existing partner countries and expanding and strengthening foreign cooperation in the field of trade.

Keywords: foreign economic activity, international trade, export-import operations, statistical data, trade market research, import, export.

Fig.: 3. **Tabl.:** 3. **Bibl.:** 10.

Kashperska Anastasiia I. – PhD (Economics), Associate Professor, Associate Professor of the Department of Accounting, Auditing and Taxation, State Biotechnological University (44 Alchevskykh Str., Kharkiv, 61002, Ukraine)

E-mail: a.kashperska@btu.kharkov.ua

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-7382-1246>

Researcher ID: <https://www.webofscience.com/wos/author/record/C-1894-2019>

Scopus Author ID: <https://www.scopus.com/authid/detail.uri?authorId=58030958300>

Yatsiuk Oleh V. – Applicant, State Biotechnological University (44 Alchevskykh Str., Kharkiv, 61002, Ukraine)

E-mail: oleg.iatsiuk@gmail.com

Стрімкі зміни політичної та економічної ситуації Україні охопили всі сфери життя суб'єктів господарювання, які вимушені пристосовуватися до нинішніх обставин. За сучасних умов євроінтеграції все більшого значення набуває зовнішньоекономічна діяльність країни, організація якої потребує вивчення актуальних нормативно-правових документів, що її регулюють, ґрунтовного аналізу вітчизняного та міжнародного ринків, налагодження зв'язків із потенційними міжнародними партнерами, а також налагодження організації логістичних маршрутів та перетину кордону. Саме тому особливої актуальності набуває питання належної організації зовнішньоекономічної діяльності, що сприятиме створенню міжнародних зв'язків, підвищенню конкурентоспроможності вітчизняних товарів та послуг і, як наслідок, реалізації їх міжнародному ринку.

Зауважимо, що налагодження операцій з експорту та імпорту товарів мають значний вплив як на український торговельний ринок, так і на надходження іноземної валюти в нашу країну. Все це є можливим за умови беззаперечної якості товарів та послуг як однієї з основних вимог, якої мають дотримуватися вітчизняні підприємства в умовах євроінтеграції.

Сучасний стан і перспективи розвитку вітчизняного торговельного ринку досліджували та висвітлювали у своїх наукових працях чимало провідних науковців, а саме: І. Г. Брітченко, Н. І.

Верхоглядова, В. Ю. Гордополов, А. В. Завгородній, О. В. Заячківська, А. С. Крутова, Є. О. Малишко, О. Ю. Маслеников, Л. Г. Мельник, О. Є. Новіков, Л. О. Омлянович, А. Ю. Погребняк, В. В. Радаєва, В. В. Ровенська, А. С. Савощенко, Т. Ш. Садридіннов, О. М. Филипенко, Т. Ю. Хоменко, Л. М. Яцун та інші. Проте, зважаючи на політично-економічні умови в країні та вплив різних чинників, ситуація на торговельному ринку постійно змінюється, що вимагає від суб'єктів господарювання пристосування до наявних умов. Поряд із цим особливо актуальним є проведення нових досліджень, визначення «вузьких місць», установаження недоліків, окреслення шляхів їх подолання та подальшого запобігання з урахуванням важливості ролі торговельного ринку в українській економіці.

Наразі все більш стрімкими темпами розвиваються співпраця та взаємний обмін у різних галузях економіки, що обґрунтовує об'єктивну необхідність у вдосконаленні технологій здійснення зовнішньоекономічних операцій, у тому числі експортно-імпортних, а також сучасних міжнародних розрахункових технологій.

Реалії воєнного часу суттєво вплинули на обсяги товарообігу країни та діяльність українських підприємств, передусім експортерів. Структура зовнішньої торгівлі України зазнала суттєвих змін через приєднання України до процедури спільного транзиту. Умови спільного транзиту мають стати своєрідним поштовхом для українських підприєм-

ців, зокрема експортерів, для розширення ринків збуту. Проте щоб усі суб'єкти зовнішньоекономічної діяльності могли повноцінно скористатися такими перевагами, їм потрібно пройти певні процедури та надати відповідні гарантії [1].

Водночас, додатковими проблемами для постраждалої від війни економіки України є також:

- 1) продовження загального уповільнення темпів зростання світової економіки, а особливо нашого головного торгового партнера – Європейського Союзу, у якому окремі країни вже визнали перехід своїх економік до рецесії;
- 2) обмежувальні заходи щодо українського експорту сільськогосподарських товарів, які застосовуються Євросоюзом та/або окремими його членами [2].

Що стосується імпорту товарів, можна відмітити, що у 2023 р. він збільшився, що відбулося завдяки суттєвій фінансовій підтримці, яку надають західні партнери Україні у вигляді грантів та кредитів.

Загалом, як зауважує Федерація роботодавців України, сьогодні на кожний долар, отриманий від експорту товарів, Україна імпортує товарів більш ніж на 1,71 долара. Проте навряд чи така ситуація може зберігатися досить довго [2].

Державна служба статистики України у 2023 р. опублікувала статистичний збірник «Україна у

цифрах, 2022» [3], який містить інформацію про соціально-економічне становище України у 2022 р. порівняно з 2021, 2020 та 2019 рр.

Загальні показники зовнішньої торгівлі товарами у 2020–2022 рр. наведено на *рис. 1*.

Крім того, у статистичному збірнику наведено структуру експорту та імпорту товарів у 2022 р. (*рис. 2, рис. 3*).

Так, за даними Державної служби статистики, загальна вартість товарів, які було експортовано, склала 44135592,5 тис. дол., у тому числі експорт зернових культур у 2022 р. зменшився порівняно з 2021 р. на 26,2%, і їх вартість склала 9108153,5 тис. дол.; експорт чорних металів у 2022 р. зменшився на 67,5%, вартість склала 4532366,9 тис. дол.; експорт жирів та олії тваринного або рослинного походження зменшився у 2022 р. на 15,5%, і вартість склала 5948570,7 тис. дол.; експорт руди, шлаку і золи у 2022 р. зменшився на 46,7%, а вартість склала 3079695,6 тис. дол.; експорт електричних машин також у 2022 р. зменшився порівняно з 2021 р. на 18,5%, водночас їх загальна вартість – 2557286,7 тис. дол.; експорт насіння і плодів олійних рослин у 2022 р. порівняно з 2021 р., навпаки, зросла на 54,3%, а їх вартість склала 3757692,3 тис. дол.; крім того, було здійснено експорт інших товарів загальною вартістю 15151826,8 тис. дол. США.

Отже, спостерігаємо зростання зовнішнього попиту на насіння і плоди олійних рослин, а також суттєве зменшення попиту на чорні метали.

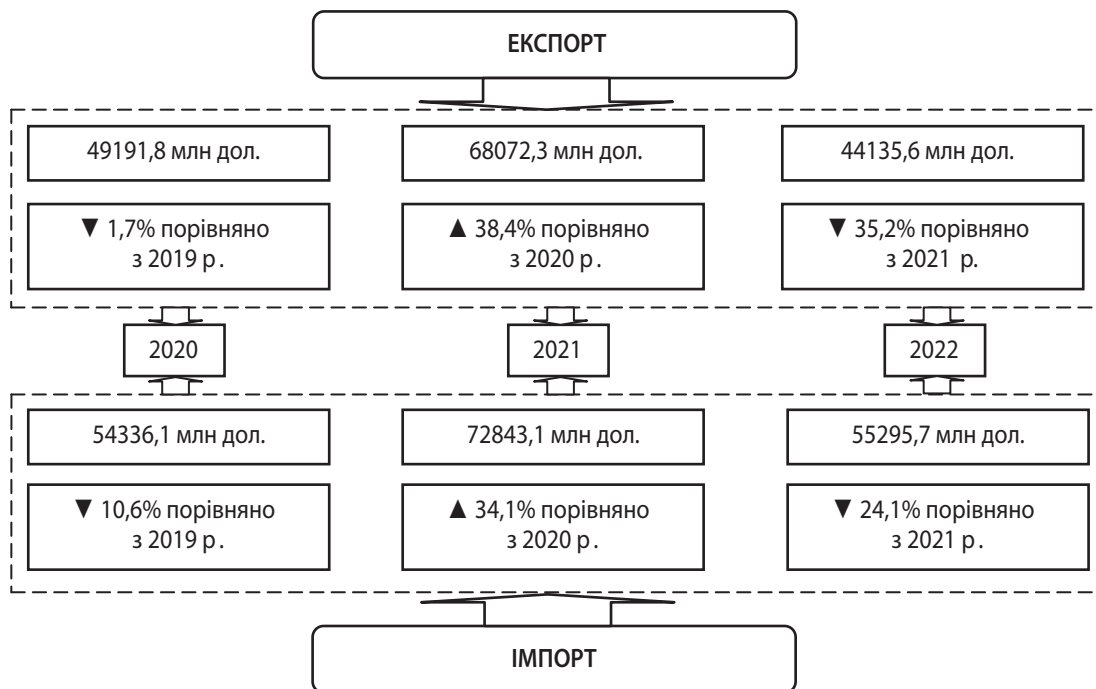

Рис. 1. Загальні показники зовнішньої торгівлі товарами у 2020–2022 рр.

Джерело: сформовано за даними [3].

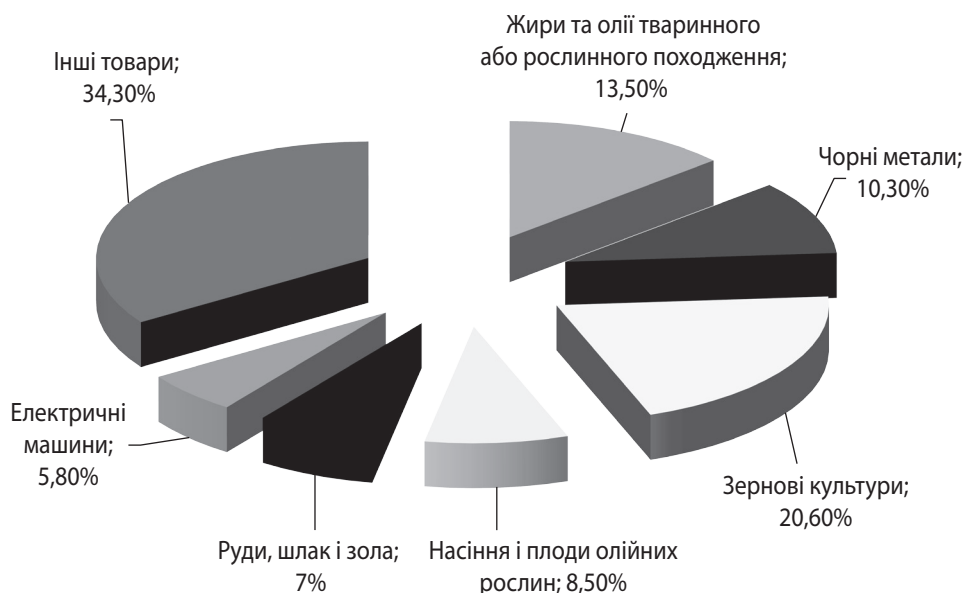

Рис. 2. Структура експорту товарів у 2022 р. (%)

Джерело: сформовано за даними [3]

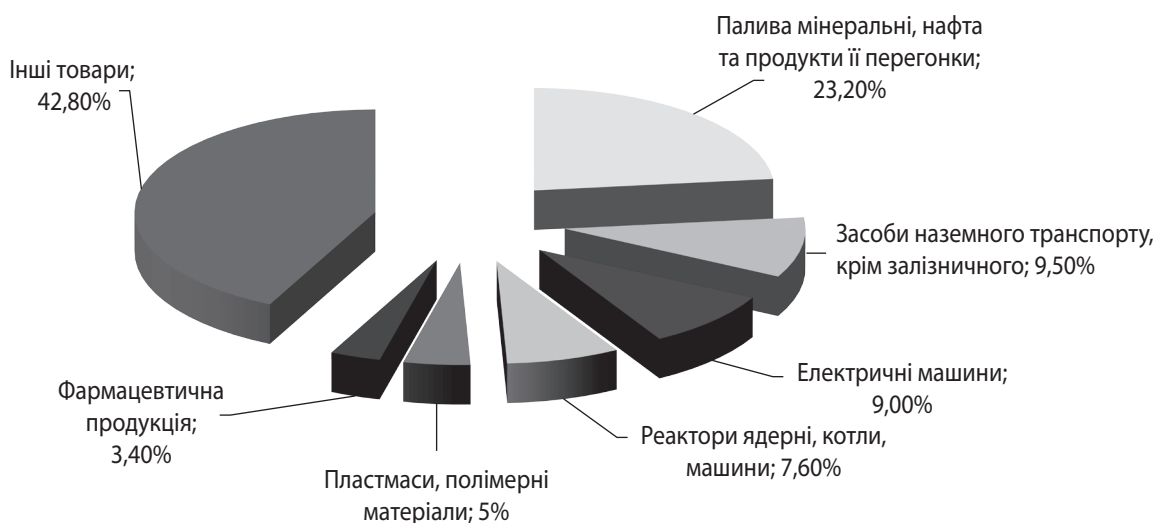

Рис. 3. Структура імпорту товарів у 2022 році (%)

Джерело: сформовано за даними [3].

За даними рис. 3 загальна вартість імпортованих у нашу країну товарів у 2022 р. склала 55295748,4 тис. дол. США, серед яких імпорт палив мінеральних, нафти і продуктів її перегонки зменшився на 10,6% порівняно з попереднім періодом (2021 р.), а вартість склала 12811088,3 тис. дол.; імпорт електричних машин зменшився на 20,1%, а вартість склала 4959507,0 тис. дол.; імпорт засобів наземного транспорту, крім залізничного, зменшився на 26,1%, а їх вартість склала 5227865,1 тис. дол.; імпорт реакторів ядерних, котлів, машин зменшився майже вдвічі – на 47,5%, вартість склала 4199711,0 тис. дол.; імпорт пластмаси, полімерних

матеріалів також суттєво зменшився – на 31,3%, а вартість склала 2469625,2 тис. дол.; імпорт фармацевтичної продукції також суттєво зменшився – на 29,3%, її вартість склала 1856232,8 тис. дол.; імпорт усіх інших товарів було здійснено на загальну суму 23771719,0 тис. дол.

Як бачимо, за даними 2022 р. спостерігається переважування імпорту над експортом товарів майже на 25%, або на 11160155,9 тис. дол. США, що пов'язано з початком воєнних дій в Україні.

Обсяг експортно-імпорتنих операцій у 2018–2022 рр. наведено в *табл. 1*.

Обсяг експортно-імпортних операцій у 2018–2022 рр.

№ з/п	Загальні показники експортно-імпортних операцій	Вартість товарів, млн дол. США				
		2018 р.	2019 р.	2020 р.	2021 р.	2022 р.
I. Експорт						
1	Зернові культури	7240,6	9633,3	9410,7	12341,7	9108,2
2	Жири та олії тваринного або рослинного походження	4496,5	4732,2	5746,9	7039,7	5948,6
3	Чорні метали	9937,0	8736,0	7690,6	13945,7	4532,4
4	Насіння і плоди олійних рослин	–	–	–	2435,3	3757,7
5	Руди, шлак і зола	3035,3	3590,2	4420,7	7112,5	3079,7
6	Електричні машини	2930,4	2772,0	2572,4	3137,8	2557,3
7	Реактори ядерні, котли, машини	–	–	1914,2	–	–
8	Інші товари	19695,2	20590,9	17436,3	–	15151,8
II. Імпорт						
1	Палива мінеральні; нафта та продукти її перегонки	13398,6	12172,5	7982,4	14330,1	12811,1
2	Засоби наземного транспорту, крім залізничного	4222,8	5796,7	5506,7	7074,2	5227,9
3	Електричні машини	5479,3	6654,7	5476,2	6207,1	4959,5
4	Реактори ядерні, котли, машини	–	–	6076,5	7999,4	4199,7
5	Пластмаси, полімерні матеріали	2701,1	2638,8	2475,8	3594,8	2469,6
6	Фармацевтична продукція	–	–	2523,2	3058,0	1856,2
7	Механічні машини	6475,9	6658,1	–	–	–
8	Інші товари	24909,9	26879,4	24295,2	–	23771,7

Джерело: складено за даними [3].

За результатами аналізу показників, наведених у табл. 1, можна дійти таких висновків. У період 2018–2022 рр. спостерігається загальна тенденція до зменшення кількості товарів, представлених на експорт. Можна відмітити два переломні роки: 2020 р. – початок пандемії COVID-19 і 2022 р. – початок повномасштабного вторгнення в нашу країну. Так, спочатку країна стала трохи «приходити до тями», і у 2021 р. спостерігаємо зростання експорту по всіх представлених у дослідженні товарах, а потім, з початком воєнних дій, – падіння зовнішнього попиту на всі товари, крім насіння і плодів олійних рослин, експорт яких, навпаки, збільшився майже вдвічі. Щодо тих товарів, які користувалися найбільшою популярністю, наприклад експорту зернових культур, спостерігаємо спочатку зростання у 2019 р., у порівнянні з 2018 р., потім незначне зменшення попиту у 2020 р. – як наслідок пандемії COVID-19, після цього у 2021 р. – суттєве зростання та у 2022 р. – знову суттєве падіння попиту, що пов'язано з початком воєнних дій у нашій країні. Так, у 2018 р. було експортовано зернових культур

на суму 7 240 600 тис. дол., у 2019 р. – 9 633 300 тис. дол., у 2020 р. – 9410668,9 тис. дол., у 2021 р. – 12341671,4 тис. дол., у 2022 р., як вже було зазначено вище, – 9108153,5 тис. дол.

Стосовно імпорту товарів, спостерігається така сама картина: спочатку зменшення кількості ввезених товарів, потім «проривний» 2021 р., а потім знову зниження вартості, а отже, й кількості імпортованих товарів у межах від 10% до 48% за різними групами. Проте загальна тенденція превалювання імпорту над експортом спостерігається протягом усього досліджуваного періоду, а отже, як державі, так і окремим підприємствам потрібно налагоджувати стосунки з наявними країнами-партнерами та шукати шляхи розширення та зміцнення зовнішньої співпраці в галузі торгівлі.

В Експрес-випуску Державної служби статистики України від 14.11.2023 р. наведено дані, що стосуються зовнішньої торгівлі України товарами за 9 місяців 2023 р. [4]. Так, за цей період

експорт товарів становив 27144,8 млн дол. США, або 82,2% порівняно із 9 місяцями 2022 р., імпорт – 46547,1 млн дол., або 119,2%. Негативне сальдо складо 19402,3 млн дол. (за 9 місяців 2022 р. також негативне – 6025,8 млн дол.). Коефіцієнт покриття експортом імпорту становив 0,58 (за 9 місяців 2022 р. – 0,85). Зовнішньоторговельні операції проводились із партнерами із 228 країн світу [4].

У табл. 2 наведено товарну структуру зовнішньої торгівлі за 9 місяців 2023 р.

Як бачимо з табл. 2, у 2023 р. найбільшою популярністю користувався експорт продуктів рослинного походження (у т. ч. зернових культур) – 31,9% від загальної кількості), жирів та олій тваринного або рослинного походження – 15,3%, а також недорогоцінних металів і виробів з них (у т. ч. чорних металів) – 11,3%. Водночас найменш популярними є твори мистецтва та товари, придбані в портах. Взагалі, порівняно з аналогічним періодом 2022 р., можна відмітити збільшення по-

Таблиця 2

Товарна структура зовнішньої торгівлі за 9 місяців 2023 р.

Назва товарів	Експорт			Імпорт		
	Млн дол. США	У% до 9 місяців 2022 р.	У% до загального обсягу	Млн дол. США	У% до 9 місяців 2022 р.	У% до загального обсягу
1	2	3	4	5	6	7
Усього	27144,8	82,2	100,0	46547,1	119,2	100,0
у тому числі						
Живі тварини; продукти тваринного походження	1030,6	93,5	3,8	956,3	115,8	2,1
Продукти рослинного походження	8665,3	97,9	31,9	1578,4	110,9	3,4
у тому числі						
зернові культури	6425,3	104,7	23,7	99,0	78,7	0,2
Жири та олії тваринного або рослинного походження	4165,9	97,1	15,3	172,4	81,3	0,4
Готові харчові продукти	2215,9	128,9	8,2	2336,2	127,0	5,0
Мінеральні продукти	1827,8	48,5	6,7	8136,9	83,1	17,5
у тому числі						
палива мінеральні; нафта і продукти її перегонки	323,3	40,1	1,2	7944,4	83,2	17,1
Продукція хімічної та пов'язаних з нею галузей промисловості	645,1	64,4	2,4	5676,1	121,4	12,2
у тому числі						
фармацевтична продукція	187,8	109,8	0,7	1538,9	111,1	3,3
добрива	19,7	15,7	0,1	1093,9	158,4	2,4
Полімерні матеріали, пластмаси та вироби з них	241,8	61,0	0,9	2786,8	118,2	6,0
Шури необроблені, шкіра вичинена	62,2	75,5	0,2	191,3	120,6	0,4
Деревина і вироби з деревини	1195,9	80,0	4,4	155,8	104,3	0,3
Маса з деревини або інших волокнистих целюлозних матеріалів	179,0	82,5	0,7	605,3	113,5	1,3

1	2	3	4	5	6	7
Текстильні матеріали та текстильні вироби	282,7	54,4	1,0	1817,6	116,1	3,9
Взуття, головні убори, парасольки	55,5	42,3	0,2	391,6	102,8	0,8
Вироби з каменю, гіпсу, цементу	229,4	94,8	0,8	510,4	111,1	1,1
Перли природні або культивовані, дорогоцінне або напівдорогоцінне каміння	10,8	30,2	0,0	84,7	198,4	0,2
Недорогоцінні метали та вироби з них	3069,3	60,2	11,3	2417,6	131,3	5,2
у тому числі						
чорні метали	2079,7	52,5	7,7	979,2	146,9	2,1
Машини, обладнання та механізми; електротехнічне обладнання	2121,7	71,6	7,8	8064,6	132,3	17,3
у тому числі						
реактори ядерні, котли, машини	725,1	79,6	2,7	3756,6	126,2	8,1
електричні машини	1396,5	68,1	5,1	4308,0	138,1	9,3
Засоби наземного транспорту, літальні апарати, плавучі засоби	258,3	93,4	1,0	5516,4	135,5	11,9
у тому числі						
засоби наземного транспорту, крім залізничного	77,8	78,0	0,3	4986,3	128,6	10,7
Прилади та апарати оптичні, фотографічні	76,2	81,8	0,3	983,5	128,2	2,1
Різні промислові товари	726,8	99,8	2,7	646,6	129,1	1,4
Твори мистецтва	0,8	96,9	0,0	0,6	131,9	0,0
Товари, придбані в портах	0,4	82,8	0,0	33,8	64,4	0,1

Джерело: складено за даними [4].

питу на експорт зернових культур, готових харчових продуктів та фармацевтичної продукції та різке зменшення попиту на добрива та перли природні або культивовані, дорогоцінне або напівдорогоцінне каміння.

Разом із цим, аналізуючи імпорт товарів, можна відмітити, що найбільшим попитом користуються мінеральні продукти (у т. ч. палива мінеральні, нафта і продукти її перегонки) – 17,5% від загальної кількості, машини, обладнання та механізми; електротехнічне обладнання – 17,3%, а також продукція хімічної та пов'язаних з нею галузей промисловості (у т. ч. фармацевтична продукція,

добрива) – 12,2%. При порівнянні з аналогічним періодом 2022 р. було виявлено збільшення попиту на імпортовані перли природні або культивовані, дорогоцінне або напівдорогоцінне каміння, добрива та чорні метали і зменшення попиту на товари, придбані в портах, і зернові культури.

Зауважимо, що структура українського експорту, яка погіршувалася в аграрно-сировинний бік і в попередні роки, значно деградувала в цьому напрямку саме у 2022 р. і продовжує деградувати й далі. І без належної підтримки з боку держави, а також, можливо, і наших західних партнерів, навряд чи можна очікувати зміни цього негативного тренду, який серед іншого веде до скорочення економі-

ки загалом, доданої вартості, яка в ній виробляється, кількості робочих місць тощо. Тож необхідність таких заходів підтримки, передусім для переробної промисловості, абсолютно очевидна [2].

За даними Державної служби статистики за 2023 р., експорт товарів становив 36186,2 млн дол., або 82,0% порівняно із 2022 р., імпорт – 63562,4 млн дол., або 114,9%. Зовнішньоторговельні операції проводились із партнерами із 230 країн світу [4].

За даними Міністерства економіки України, попри загальний спад експорту українських товарів, позитивні тенденції спостерігаються на ринку меблів. Торік, порівняно з 2022 р., обсяги зросли на 11%, а грошові надходження – на 7%. Також минулого року Україна в 1,7 разу більше експортувала цукру. Водночас українська економіка у 2023 р. втратила у виручці. Так, наймасовіший за обсягом експортний товар (кукурудза) у грошах приніс на 16,8% менше, ніж роком раніше (26,2 млн т.) [5].

Наразі державою багато зусиль спрямовано на налагодження логістики. Так, запущено коридор у Чорному морі (зростає експорт морським транспортом), здійснено певні кроки щодо розвитку перевезень річкою Дунай (з грудня 2023 р. розпочато експорт).

Крім зерна, альтернативним коридором у Чорному морі з грудня 2023 р. експортують зерно та інші товари, наприклад метал. Водночас спостерігалось скорочення експорту автомобільним транспортом через блокування кордонів іншими країнами.

Тоді ж Україна наростила експорт контейнерними перевезеннями (+86% залізничним транспортом і +36% автомобільним). Зараз це найбільш ефективний вид транспорту для продукції з доданою вартістю [5].

Крім того, можна відмітити зростання імпорту товарів у 2023 р., у тому числі палива (7,8 млрд дол.), лікарських засобів (1,7 млрд дол.), БПЛА (681 млн дол.), автомобілів, добрив і засобів захисту рослин.

Водночас спостерігався значний дефіцит торгівлі товарами на суму 26,4 млрд дол. Його спричинили два ключові фактори – проблеми в логістиці та потреби оборони у 2023 р. [5].

На найближчу перспективу пріоритетним напрямом має стати розширення логістичних маршрутів шляхом налагодження сухопутних транспортних коридорів до країн Європейського Союзу.

Що стосується I кварталу 2024 р. порівняно з аналогічним періодом 2023 р., загальний обсяг експорту товарів знизився на 2,8%, у тому числі відбулося зниження експорту зернових культур – на 16,2% та електричних машин – на 61,7%. Водночас

спостерігається зростання експорту чорних металів – на 28,8%, а також жирів та олій тваринного або рослинного походження – на 4,2%.

Загальний обсяг імпорту товарів у I кварталі, навпаки, підвищився на 1,7%, у тому числі відбулося збільшення імпорту засобів наземного транспорту, крім залізничного, на 39,7%, а також реакторів ядерних, котлів та машин – на 29,8%. Разом із тим спостерігається суттєве зменшення імпорту палив мінеральних; нафти і продуктів її перегонки – на 46,6%, а також електричних машин – на 15,2%.

Розглянемо географічну структуру зовнішньої торгівлі товарами в I кварталі 2024 р. (табл. 3).

Проаналізувавши табл. 3, можна відмітити зменшення експорту товарів та збільшення імпорту товарів у I кварталі 2024 р. порівняно з I кварталом 2023 р. Крім того, якщо зіставити обсяги експорту та імпорту товарів, можна дійти висновку, що обсяг імпорту майже на 63% більший за обсяг експорту. При цьому найбільше експортованих товарів було в Польщу (997,7 млн дол.), Іспанію (814,5 млн дол.) і Китай (789,5 млн дол.), а найменший експорт товарів був у Норвегію (8,1 млн дол.). Водночас найбільше імпортованих товарів країна отримала від Китаю (3035,5 млн дол.), Польщі (1641,8 млн дол.) і Німеччини (1268,3 млн дол.), а найменше – від Лівану (5 млн дол.). Зауважимо, що загальний обсяг експорту товарів у країни ЄС склав 5650,1 млн дол., а імпорту – 8083,5 млн дол., що свідчить про те, що країни ЄС є основними торговельними партнерами України.

Проведене дослідження дозволяє наголосити на суттєвому впливі політично-економічної ситуації в Україні на стан зовнішньої торгівлі. Суб'єкти господарювання, що займаються зовнішньоекономічною діяльністю, мають не лише самостійно шукати шляхи подолання економічної кризи (залучення підтримки закордонних партнерів, відкриття філіалів за кордоном, підвищення якості вітчизняних товарів тощо), а й отримувати належну підтримку з боку держави.

Треба відмітити, що значна частина вітчизняних товарів експортується до ЄС без обмежень на підставі Угоди про асоціацію. Зокрема, всі промислові товари вже не обкладаються митом. Автономні торгові преференції ЄС стосуються аграрних товарів, які не були повністю лібералізовані в Угоді. Це 36 категорій товарів, на які були передбачені тарифні квоти, а також товари, до яких застосовується система вхідних цін. З червня 2022 р. ці обмеження зняті [6].

За даними пресслужби Федерації роботодавців України, Рада ЄС остаточно схвалила продовження режиму безмитної торгівлі для України

Географічна структура зовнішньої торгівлі товарами в I кварталі 2024 р.

Країна	Експорт		Імпорт	
	Млн дол. США	У % до I кварталу 2023 р.	Млн дол. США	у % до I кварталу 2023 р.
Усього	10060,9	97,2	15975,2	101,7
у тому числі:				
Австрія	152,6	84,2	142,5	113,9
Азербайджан	53,6	115,7	68,5	138,3
Бангладеш	64,0	72,0	40,7	173,8
Бельгія	123,9	108,1	152,1	86,9
Болгарія	291,0	149,5	450,9	73,5
В'єтнам	23,8	183,4	143,6	126,7
Греція	102,6	175,3	571,3	169,1
Грузія	57,8	96,2	28,8	128,2
Данія	32,0	53,7	70,5	122,3
Ізраїль	119,7	122,4	136,7	133,8
Індія	131,7	91,2	302,1	60,0
Іспанія	814,5	181,9	210,0	94,3
Італія	483,3	127,2	526,6	117,0
Казахстан	72,7	95,9	37,2	41,8
Канада	47,4	266,1	45,4	56,1
Китай	789,6	78,0	3035,5	118,4
Латвія	65,0	85,8	54,8	82,9
Литва	119,3	76,7	236,4	59,1
Ліван	107,9	226,4	5,0	110,0
Малайзія	26,5	101,7	77,5	118,9
Нідерланди	441,1	101,3	207,5	52,1
Німеччина	539,6	111,1	1268,3	98,0
Норвегія	8,1	123,3	97,6	119,7
Об'єднані Арабські Емірати	66,9	124,4	18,6	52,5
Польща	997,7	65,5	1641,8	105,5
Республіка Молдова	194,1	100,1	30,5	76,0
Румунія	553,4	55,2	381,4	102,1
Саудівська Аравія	84,0	88,8	83,9	224,7
Словаччина	252,4	84,3	463,4	114,5
Сполучене Королівство Великої Британії та Північної Ірландії	119,6	141,8	278,5	107,8
США	237,7	154,2	809,1	112,3
Туніс	102,0	158,6	9,2	199,4
Туреччина	718,0	84,7	993,0	88,7
Угорщина	118,7	25,3	331,5	86,0
Франція	146,6	151,4	438,3	97,4
Чехія	192,4	69,1	528,4	152,6
Швейцарія	17,9	47,3	122,2	22,8
Швеція	17,3	91,4	169,5	112,3
Японія	14,4	71,3	214,6	133,6
Країни ЄС	5650,1	87,0	8083,5	100,7

Джерело: складено за даними Державної служби статистики України.

до червня 2025 року. Регламент про безмитну торгівлю надав можливість зберегти робочі місця та підтримати реальний сектор економіки. Оновлений регламент ЄС щодо автономних торгових преференцій передбачає положення щодо особливих захисних заходів, зокрема щодо кукурудзи, яєць, м'яса птиці, цукру, вівса, круп і меду. За всіма іншими групами залишається безмитна торгівля за відсутності таких обмежень, як, наприклад, тарифні квоти. Крім того, не будуть застосовуватися антидемпінгові та захисні заходи для металургійної продукції [7].

Наразі особливої актуальності набуває оновлення Угоди про асоціацію, яка була б максимально вигідною як для вітчизняної економіки, так і для економіки Євросоюзу та забезпечила б прогнозовані та стабільні умови міжнародної торгівлі.

Можна відмітити позитивні ефекти від реалізації вже прийнятих рішень економічної політики. Це кроки, пов'язані із реалізацією низки проєктів, а саме:

- ✦ відбудова зруйнованої енергетичної та соціальної інфраструктури;
- ✦ розмінування та повернення до сільськогосподарського обігу частини земель;
- ✦ розширення логістичних можливостей;
- ✦ збільшення державної підтримки бізнесу та населення (програми 5–7–9, eРобота, eОселя, Армія відновлення та інші), які реалізуватимуться за допомогою партнерів [8].

Водночас необхідно зробити ще багато кроків з боку держави для налагодження міжнародної торгівлі. Так, серед основних завдань регулювання зовнішньоекономічної діяльності можна виокремити такі:

- 1) підготовка норм, які визначають юридичні основи зовнішньоекономічної діяльності, та їх регулювання;
- 2) визначення статусу органів для регулювання;
- 3) визначення нормативно-правової бази в рамках державного регулювання;
- 4) визначення режиму експорту, правил ввезення та вивезення товарів;
- 5) реалізація валютних і митних правил;
- 6) прийняття заходів щодо захисту інтересів держави для участі у ЗЕД [9].

Незважаючи на воєнний стан, зовнішня торгівля є стратегічно важливою для розвитку країни. На сьогодні найперспективнішими напрямками зовнішньої торгівлі для України є:

- 1) *аграрний сектор* – Україна є великим виробником сільськогосподарської продукції та здійснює експорт зернових, олійних

культур, м'яса та молочної продукції; перспективним також може стати експорт продуктів органічного виробництва;

- 2) *IT-сектор* – усе більшим попитом користуються вітчизняні програмні рішення, розробка застосунків і послуги з інформаційної безпеки;
- 3) *електричні машини та обладнання* – користуються попитом у найближчих країнах Європейського Союзу;
- 4) *легка промисловість та мода* – текстильна та взуттєва промисловість може бути популярною на міжнародному ринку за умови високої якості продукції;
- 5) *транспорт і логістика* – Україна, будучи транзитною країною, може активно розвивати логістичні та транспортні послуги. Оптимізація транспортних маршрутів та модернізація логістичної інфраструктури привертають увагу міжнародних партнерів [10].

Подолання проблем у сфері зовнішньоекономічної діяльності можливе шляхом застосування певних заходів щодо відновлення зазначеної діяльності, а саме:

- ✦ забезпечення можливості перевезення товарів залізницею, що вже частково реалізовано (останнім часом спостерігаються величезні черги на кордонах);
- ✦ забезпечення компетентності фахівців, які беруть участь у міжнародній торгівлі;
- ✦ збільшення закупівель ліцензій на новітні технології, обладнання та машини для підвищення конкурентоспроможності вітчизняних підприємств-виробників;
- ✦ спрощення проходження митного контролю сировиною, яка необхідна для виробництва вітчизняних товарів першочергового значення;
- ✦ зниження транзакційних видатків, відтермінування подання звітності тощо.

ВИСНОВКИ

Особливої актуальності набуває правильність організації як діяльності загалом, так і налаштування ефективно діючої системи управління вітчизняними торговельними підприємствами, які займаються експортно-імпортними операціями під час воєнного стану, що сприятиме правильному налаштуванню облікових процесів, зменшенню податкового навантаження та подальшому їх розвитку.

Ситуація, яка на сьогодні склалася в нашій країні, потребує наполегливої праці для досягнення відповідності експортно-імпортним вимогам, які висуваються європейським середовищем. Єв-

роінтеграція України триває, незважаючи на воєнний стан у країні. Особливої уваги потребує відстеження ситуації щодо особливостей міжнародного законодавчого забезпечення зовнішньоекономічної діяльності та вдосконалення вітчизняного нормативно-правового поля.

Перед владою та суб'єктами зовнішньоторгівельної діяльності країни стоїть достатньо складне завдання: обрати правильний напрям зовнішньої торгівлі, що може стати можливим за умови розвитку ключових галузей, адаптації до викликів світової економіки, що сприятиме зміцненню позиції України на світовому ринку, розвитку, економічному зростанню та процвітанню. ■

БІБЛІОГРАФІЯ

1. Мельник Т., Ковальова М. Зовнішня торгівля України у контексті процедури спільного транзиту. *Зовнішня торгівля: економіка, фінанси, право*. 2023. № 5. С. 4–17. DOI: [https://doi.org/10.31617/3.2023\(130\)01](https://doi.org/10.31617/3.2023(130)01)
2. Огляд зовнішньої торгівлі України товарами у січні-вересні 2023 року. *Федерація роботодавців України*. URL: https://fru.ua/images/doc/analitics/2023/Ogliad_ZED_9_2023.pdf
3. Україна у цифрах. 2022. Статистичний збірник. Київ: Державна служба статистики України, 2023. 34 с. URL: <http://surl.li/bkctuz>
4. Експрес-випуск «Зовнішня торгівля товарами за 2023 рік». *Державна служба статистики України*. URL: <https://view.officeapps.live.com/op/view.aspx?src=https%3A%2F%2Fwww.ukrstat.gov.ua%2Fexpress%2Fexpr2024%2F02%2F04.docx&wdOrigin=BROWSELINK>
5. Зовнішня торгівля товарами України у 2023 році. *Дія.Бізнес. Експортний напрям*. 10.01.2024. URL: https://export.gov.ua/news/5170-zovnishnia_torgivlia_tovarami_ukraini_u_2023_rotsi
6. Повна свобода торгівлі з ЄС діятиме до червня 2025 року – Мінекономіки. *LIGA ZAKON*. URL: https://buh.ligazakon.net/news/227715_povna-svoboda-torgvl-z-s-dyatime-do-cheravnja-2025-roku--mnekonomki
7. Рада ЄС остаточно схвалила продовження режиму безмитної торгівлі для України до червня 2025 року. *Федерація роботодавців України*. URL: <https://fru.ua/ua/media-center/news/fru/evropejska-rada-ostatochno-skhvalila-prodovzhennja-avtonomnikh-torgovelnikh-preferentsij-dlya-ukrajini-yaki-diyatimut-do-cheravnja-2025-roku>
8. Прогноз економічного і соціального розвитку України на 2024–2026 роки. Міністерство економіки України. URL: <https://www.me.gov.ua/Documents/Detail?lang=uk-UA&id=77059300-efc0-4c61-8a67-3974e0cd27a5&title=PrognozEkonomichnogoSotsialnogoRozvitkuUkraini>
9. Матвеев М. Е., Лебедченко В. В., Гайдай Г. Г. Регулювання ЗЕД в умовах війни. *Наукові перспективи*. 2022. № 5. С. 232–245. DOI: [https://doi.org/10.52058/2708-7530-2022-5\(23\)-232-245](https://doi.org/10.52058/2708-7530-2022-5(23)-232-245)
10. Зовнішня торгівля України: актуальні напрями та перспективи на 2024 рік. *ALLY Logistic*. 24.01.2024.

URL: <https://allylogistic.com/зовнішня-торгівля-україни-актуальні/>

REFERENCES

- “Ekspres-vypusk «Zovnishnia torhivlia tovaramy za 2023 rik» [Express Issue “Foreign Trade in Goods for 2023]. *Derzhavna sluzhba statystyky Ukrainy*. <https://view.officeapps.live.com/op/view.aspx?src=https%3A%2F%2Fwww.ukrstat.gov.ua%2Fexpress%2Fexpr2024%2F02%2F04.docx&wdOrigin=BROWSELINK>
- Matveiev, M. E., Lebedchenko, V. V., and Haidai, H. H. “Rehuliuvannia ZED v umovakh viiny” [Regulation of Foreign Economic Activity in War Conditions]. *Naukovi perspektyvy*, no. 5 (2022): 232-245. DOI: [https://doi.org/10.52058/2708-7530-2022-5\(23\)-232-245](https://doi.org/10.52058/2708-7530-2022-5(23)-232-245)
- Melnyk, T., and Kovalyova, M. “Zovnishnia torhivlia Ukrainy u konteksti protsedury spilnoho tranzytu” [Foreign Trade of Ukraine in the Context of the Common Transit Procedure]. *Zovnishnia torhivlia: ekonomika, finansy, pravo*, no. 5 (2023): 4-17. DOI: [https://doi.org/10.31617/3.2023\(130\)01](https://doi.org/10.31617/3.2023(130)01)
- “Ohliad zovnishnyoi torhivli Ukrainy tovaramy u sichniveresni 2023 roku” [Review of Ukraine's Foreign Trade in Goods in January-September 2023]. *Federatsiia robotodavtsiv Ukrainy*. https://fru.ua/images/doc/analitics/2023/Ogliad_ZED_9_2023.pdf
- “Povna svoboda torhivli z YeS diiatyme do chervnia 2025 roku - Minekonomiky” [Full Freedom of Trade with the EU Will Be Valid until June 2025 – Ministry of Economy]. *LIGA ZAKON*. https://buh.ligazakon.net/news/227715_povna-svoboda-torgvl-z-s-dyatime-do-cheravnja-2025-roku--mnekonomki
- “Prohnoz ekonomichnogo i sotsialnogo rozvytku Ukrainy na 2024-2026 roky” [Forecast of Economic and Social Development of Ukraine for 2024-2026]. *Ministerstvo ekonomiky Ukrainy*. <https://www.me.gov.ua/Documents/Detail?lang=uk-UA&id=77059300-efc0-4c61-8a67-3974e0cd27a5&title=PrognozEkonomichnogoSotsialnogoRozvitkuUkraini>
- “Rada YeS ostatochno skhvalyla prodovzhennia rezhymu bezmytnoi torhivli dlia Ukrainy do chervnia 2025 roku” [The EU Council Finally Approved the Extension of the Duty-free Trade Regime for Ukraine until June 2025]. *Federatsiia robotodavtsiv Ukrainy*. <https://fru.ua/ua/media-center/news/fru/evropejska-rada-ostatochno-skhvalila-prodovzhennja-avtonomnikh-torgovelnikh-preferentsij-dlya-ukrajini-yaki-diyatimut-do-cheravnja-2025-roku>
- “Ukraina u tsyfrakh. 2022. Statystychnyi zbirnyk” [Ukraine in Numbers. 2022. Statistical Collection]. Kyiv: Derzhavna sluzhba statystyky Ukrainy, 2023. <http://surl.li/bkctuz>
- “Zovnishnia torhivlia tovaramy Ukrainy u 2023 rotsi” [Foreign Trade in Goods of Ukraine in 2023]. *Dia. Biznes. Eksporny napriam*. January 10, 2024. https://export.gov.ua/news/5170-zovnishnia_torgivlia_tovarami_ukraini_u_2023_rotsi
- “Zovnishnia torhivlia Ukrainy: aktualni napriamy ta perspektyvy na 2024 rik” [Foreign Trade of Ukraine: Current Directions and Prospects for 2024]. *ALLY Logistic*. January 24, 2024. <https://allylogistic.com/зовнішня-торгівля-україни-актуальні/>